

BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINING TURLARI VA SHAKLLARI

XAYDAROV BAHROM XOLMURADOVICH,
O'ZMUJF, o'qituvchi

ABDIHOMIDOV ZARIF SHERZOD O'G'LI
O'ZMUJF, talaba

E-mail: zarifabdihomidov@gmail.com

[https://doi.org/10.47689/STARS.univer-](https://doi.org/10.47689/STARS.university-5-pp330-333)
[sity-5-pp330-333](https://doi.org/10.47689/STARS.university-5-pp330-333)

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi biznes va tadbirkorlik tushunchasi, biznes va tadbirkorlik faoliyati, ularning turlari, shakllari haqida hamda biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda jamiyatning o'рни haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, tavakkalchilik, moliyaviy, tijorat, ishlab chiqarish, konsalting tadbirkorligi, yakka yartibdagi tadbirkorlik.

Biz bilamizki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik jahon mamlakatlari tajribasida o'zining yuksak natija va muvaffaqiyatlari bilan mustahkam o'rin egallagan bo'lib, aksariyat xalqlarda uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 60-70 foizni tashkil etadi. Kichik biznesning rivojlanishi iqtisodiyotdagi jo'shqinlik va samarali raqobat muhiti uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, iste'mol sektorini kengaytirish orqali talabni rag'batlantirish, iste'mol bozorini tovar va xizmatlar bilan to'ldirish, atrof-muhitni muhofaza qilish, budjet tushumlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Shunga asosan, ko'plab rivojlangan davlatlar kichik biznes faoliyatini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga intiladi.

Tadbirkorlik (tadbirkorlik faoliyati, bu-biznesdir) — bu tavakkalchilik asosida amalga oshiriladigan, mulkka egalik qilish, tovarlarni sotish ishlarini bajarish yoki xizmatlar ko'rsatishdan muntazam ravishda daromad olishga qaratilgan mustaqil faoliyat sanaladi.

Tadbirkorlik faoliyatini maqsadi, turi va yo'nalishiga qarab ishlab chiqarish, tijorat, moliyaviy va konsalting turlariga ajratish mumkin. Va yana bular ham o'z navbatida quyidagi turlarga bo'linib ketadi.

Ishlab chiqarish: innovatsion, ilmiy-texnik, tovar ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, iste'mol tovarlarini ishlab chiqarish, iste'mol xizmatlari ko'rsatish, axborot;

Tijorat: savdo, savdo-xarid, savdo-vositachilik, tovar birjalari;

Moliyaviy: bank, sug'urta, auditorlik, lizingli, fond birjalari;

Konsalting: umumiy bosqarish, mamuriy boshqaruv, moliyaviy boshqarish, xodimlarni boshqarish, marketing, ishlab chiqarishni boshqarish, axborot texnologiyasi.

Bulardan ishlab chiqarish tadbirkorligini tadbirkorlikning asosiy turi desak xato bo'lmaydi. Ze'ro, bunday tadbirkorlik faoliyatida mahsulot, tovarlar ishlab chiqariladi, xizmat ko'rsatiladi, ma'lum ma'naviy qadriyatlarlar yuzaga keladi.

O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tishning dastlabki yillarida tijorat tadbirkorligi yaxshi rivojlandi. Tadbirkorlik faoliyatining bu turi tovar va xizmatlarni sotib olish hamda sotish jarayonlarini amalga oshirish bilan ta'riflanadi, chunki bu sohada qisqa vaqtda daromad olish mumkin. Agar ishlab chiqarish korxona samaradorligining 10-12 %ini tashkil etsa, tijorat faoliyati esa bu ko'rsatkichni yana 20-30 %ga oshiradi.

Moliyaviy tadbirkorlik sohasining alohida olingan turiga kiradi. Uning faoliyat sohasi qiymatlarning almashinishi va almashtirilishdan iborat. Moliyaviy faoliyat ishlab chiqarish, tijorat sohasini ham qamrab olishi mumkin. Shuningdek, moliyaviy tadbirkorlik mustaqil bank va sug'urta muassasalari shaklida ham faoliyat yuritadi.

Moliyaviy bitim tadbirkorlik faoliyatining ilgarigi turlariga nisbatan kamroq samara beradi. Bu ko'rsatkich 5-10% ni tashkil etadi. Keyingi vaqtda O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatining konsalting (maslahat) turi rivojlanmoqda. Bu tadbirkorlik turi ko'p yo'nalishlardan iborat bo'lib, kelajakda yaxshi rivojlanib ketishiga jahon iqtisodiyoti taraqqiyoti guvohlik beradi.

Tadbirkorlik faoliyati turlari nisbatan mustaqil bo'lib, bir-birini to'ldirib keladi. Tadbirkorlik faoliyatining barcha turlarini belgilab beruvchi ishlab chiqarish tadbirkorligining ustuvorligini tan olish kerak.

O'zbekiston Respublikasida "Tadbirkorlik to'g'risida"gi Qonunning 5-moddasiga binoan tadbirkorlikning quyidagi shakllari mavjud:

- Yakka tartibdagi tadbirkorlik;
- Xususiy tadbirkorlik;
- Jamoa tadbirkorligi;
- Aralash tadbirkorlik.

Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning eng oddiy shakli bo'lib, uni tashkil qilish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 14-fevraldagi qarori bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasida xususiy tadbirkorlik to'g'risidagi Nizom" bilan belgilanadi. Ushbu nizomga muvofiq yakka tadbirkor o'z faoliyatini yuridik shaxs tashkil qilmay amalga oshirishi mumkin. Yakka tartibdagi tadbirkorlar odatda mayda ishlab chiqarish bilan shug'ullanadilar. Yakka tartibdagi tadbirkorlik o'z navbatida ikki turga bo'linadi: shaxsiy tadbirkorlik; birgalikdagi tadbirkorlik.

O'zbekiston Respublikasida "Xususiy tadbirkorlik to'g'risidagi Nizom"da xususiy tadbirkorlik faoliyatiga quyidagicha ta'rif berilgan:

Xususiy tadbirkorlik fuqarolar (alohida fuqaro) tomonidan o'z tavakkalchiliklari va mulkiy javobgarliklari ostida, shaxsiy daromad (foyda) olish faoliyatidir. Xususiy tadbirkorlikning yakka tartibda faoliyat yuritayotgan tadbirkorlikdan farqi shundaki, bu yerda faoliyat yurituvchilar o'z faoliyatini yollanma ishchi kuchi yordamida olib boradilar. Ular yuridik shaxs sifatida faoliyat ko'rsatadilar va o'z korxonalarini davlat ro'yxatidan o'tkazishga majburlirlar.

Tadbirkorlikning keyingi shakli jamoa tadbirkorligi bo'lib, bir guruh fuqarolarning o'zlariga ma'qul bo'lgan mulkchilik shakllarida jamoaga birlashib, jamoa korxonalarini tashkil etishlari va shu asosda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishlaridir. Jamoa tadbirkorligi faoliyati firmalar faoliyatida o'z ifodasini topadi. Firma muayyan turdagi mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishga ixtisoslashgan, bozordagi talab va taklifga qarab ish tutadigan, iqtisodiy jihatdan erkin va mustaqil korxonadir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, biznes va tadbirkorlik faoliyati o'ziga xos ahamiyatga ega va jamiyat ayni shu tadbirkorlik, biznes, tijorat va boshqa tarmoqlar orqali o'zi uchun o' kelajagini barpo qilmoqda desak, yashash uchun zamin yaratmoqda desak mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
3. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
4. Rashidov U., Rashidov A. Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities //INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY. – 2022. – Т. 1. – №. 3. – С. 39-43.
5. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
6. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
7. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
8. Норбеков, Х., & Туйчиева, Н. (2022). Формирование конкурентных преимуществ компании . Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 589-592. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5351>
9. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
10. Uchkun S., Dilshod N. PROCESS OF IDENTIFYING THE SIGNIFICANT ACCOUNTS IN THE REVENUE CYCLE //Journal of marketing, business and management. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 32-36.
11. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.

13. Khakimov O. SOCIAL GOALS OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION // International Bulletin of Applied Science and Technology. – 2022. – T. 2. – №. 11. – C. 55-59.
14. Nosirovich A. N. The Methodology of Preparation of Students of Vocational Schools and Colleges for Technical Creative Activity //PSYCHOLOGY AND EDUCATION. – 2021. – T. 58. – №. 2. – C. 1470-1485.
15. Alimov N., Gulrukh F. Dependence of psychological maturity on the strength of family relationships //Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences. – 2022. – T. 6. – C. 38-41.
16. Burkhanovna, K. D., Alisherovich, M. R., & Ugli, N. B. U. (2021). Communication as the main source of personality development. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(5), 75-80.